

แนวคิดในการประเมินทางการศึกษา

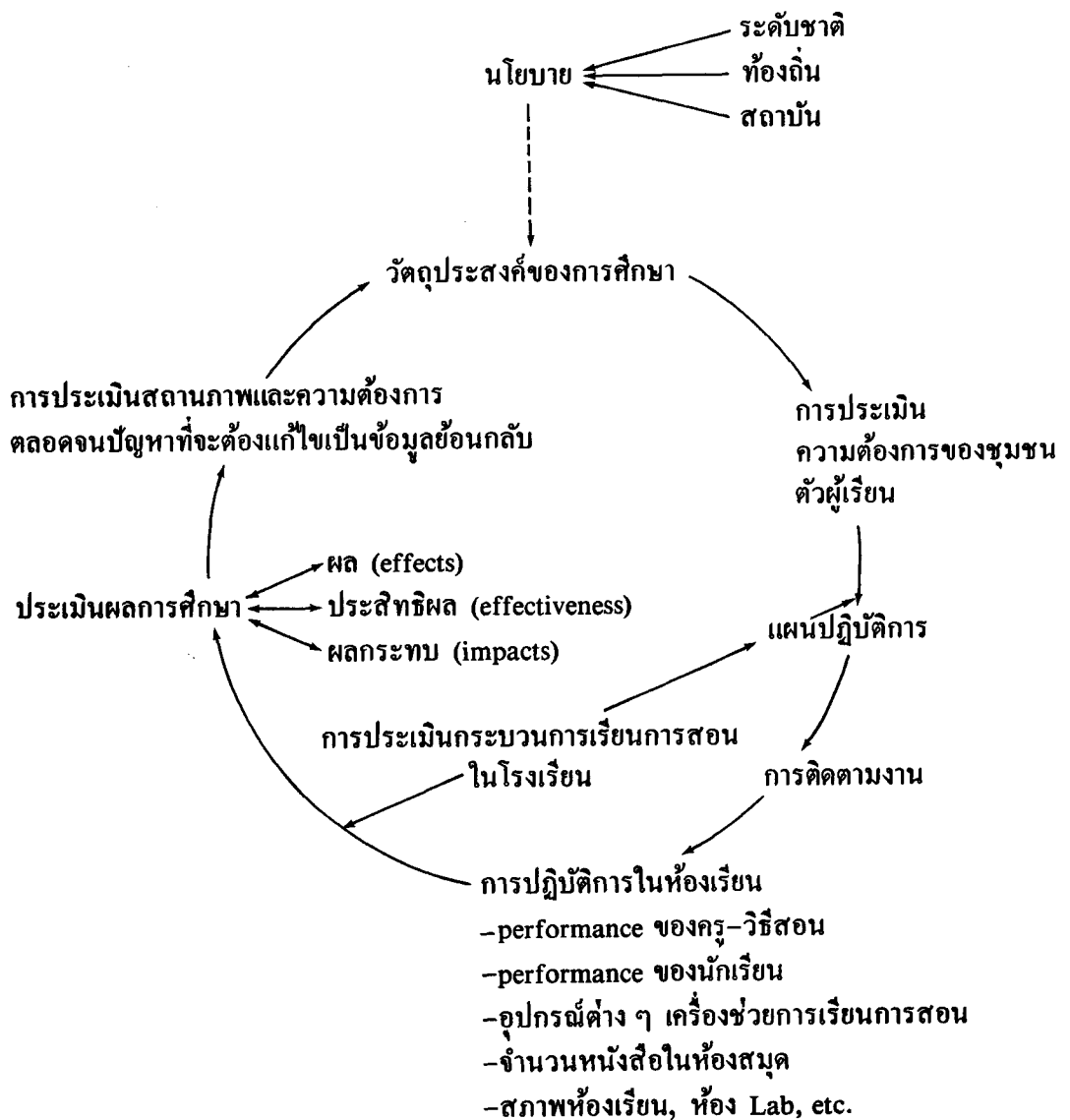
นิตา ชูโต

บทคัดย่อ

การประเมินผลทางการศึกษา นอกจากจะประเมินจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังที่นิยมกันแล้ว ยังสามารถประเมินได้จาก 1. นโยบาย ได้แก่หลักสูตรหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2. กระบวนการหรือการติดตามงาน 3. ประสิทธิภาพและผลกระทบของการศึกษาต่อครอบครัว ชุมชน หรือสังคม 4. สถานภาพและความต้องการของผู้รับผลประโยชน์จากการศึกษาในช่วงสุดท้าย

ระบบการศึกษาไทยปัจจุบัน การวัดและการประเมินผลทางการศึกษา เรายังมุ่งเน้นในเรื่องการตรวจสอบความรู้ ความสามารถของผู้เข้ารับการศึกษาคือตัวผู้เรียนมากกว่าสิ่งอื่น และมุ่งในประเด็นแคบ ๆ เพียงประเด็นเดียว คือวัดหรือตรวจสอบในระดับความรู้ขั้นต่ำสุด คือวัดระดับความรู้ความจำเป็นส่วนใหญ่ โดยการวัดจากข้อสอบด้วยกระดาษและปากกา ซึ่งเราเรียกว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และอื่น ๆ และเมื่อรวมกันหลาย ๆ วิชา เราก็สรุปเป็นผลการประเมินการศึกษา เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่ ครู อาจารย์หลาย ๆ คน ต่างก็ตระหนักกันดีจากทฤษฎีทางการศึกษาและจากประสบการณ์ว่า มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลาย ๆ ประการ ที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอนของผู้สอนคือครูและนักเรียน ของสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา ของทรัพยากรที่นำเข้า ของความพร้อมในอุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอน การเอาใจใส่และการใช้เวลาของครูผู้สอนและตัวผู้เรียน เจตคติของผู้เรียนต่อวิชาต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการประเมินผลในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพของการประเมินการศึกษาอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประเมินเกี่ยวกับคุณภาพของการศึกษา จึงขอเสนอรูป สภาพวงจรของการวางแผนการศึกษา การวางแผนปฏิบัติการ การติดตามงานและการประเมินอันเป็นส่วนหนึ่งในโครงการการศึกษา ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ระดับสถาบันหรือระดับชาติก็ตาม การประเมินควรเป็นส่วนหนึ่งของระบบการ จัดทำโครงการและผลการประเมินจะต้องใช้เพื่อปรับปรุงโครงการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากสภาพของวงจร จะเห็นได้ว่า การประเมินคุณภาพการศึกษานั้น กระทำได้หลาย ๆ จุด และแต่ละจุดต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ

1. การประเมินนโยบาย (หลักสูตร, วัตถุประสงค์) ในระดับชาติ ท้องถิ่น ความต้องการของสถาบัน จะต้องนำเอาความต้องการต่าง ๆ ของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เข้ามาเป็นเครื่องบ่งชี้ ตลอดจนสภาพความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะได้้นโยบายอันเหมาะสมและประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

2. การประเมินกระบวนการหรือติดตามงาน (process evaluation หรือ monitoring) เป็นการประเมินสภาพของการจัดการในระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งมีอาจารย์ใหญ่ ผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมการสอนและกิจกรรมเสริม (service delivery) เอกสารสื่อการเรียน วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กรอบของเวลา และการจัดการภายใน

3. การประเมินผลการศึกษา อันได้แก่

3.1 การประเมินผล (effects) ที่เกิดแก่ตัวผู้เรียน หรือผู้รับบริการ หรือผู้ได้ประโยชน์โดยตรง มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตั้งแต่การมีความรู้เพิ่มขึ้น มีความสามารถ ความถนัด มีศีลธรรมจรรยา มีคุณภาพ มีความสุข ทั้งภายนอกและความรู้สึกภายใน

3.2 การประเมินประสิทธิผล (effectiveness) หมายถึงคุณภาพระหว่างทรัพยากรที่ใช้กับผลที่ได้ต่อหนึ่งหน่วย เช่น ต่อคน ต่อโรงเรียนว่าคุ้มค่าหรือไม่ คุ้มกับการลงทุนใหม่แพงเกินไปหรือเปล่า

3.3 การประเมินผลกระทบ (impacts) คือประเมินว่าเกิดผลต่อครอบครัว ชุมชน หรือสังคมโดยรวมหรือไม่

4. การประเมินสถานภาพและความต้องการในช่วงสุดท้าย เป็นการประเมินเพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของความต้องการของผู้รับผลประโยชน์ว่าหมดสิ้นหรือยัง สังคมเปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรเดิม กลุ่มคนใหม่ มีปัญหาที่ต้องการการแก้ไขประการใด เพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับไปยังนโยบาย หลักสูตรการวางแผนต่อไปในอนาคต

จากสภาพการประเมินทั้ง 4 จุดนั้น เราสามารถจะวัดคุณภาพของการศึกษา จากตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมคือ

1. ตัวบ่งชี้ที่สัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้า (input)

1.1 สัดส่วนจำนวนครู และวุฒิของครู ประเภทของครูตามสายวิชาต่าง ๆ ต่อจำนวนนักเรียน

1.2 จำนวนอุปกรณ์และสัดส่วนจำนวนอุปกรณ์ต่อนักเรียน อันได้แก่ สื่อการสอนรูปแบบต่าง ๆ หนังสือในห้องสมุด

1.3 สัดส่วนของทรัพยากรโดยเฉพาะเงินที่ใช้ในการดำเนินการ เช่น การใช้จ่ายเพื่อจัดซื้อสิ่งประกอบ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน การบำรุงรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ให้อยู่ในสภาพการใช้งาน หรือความสะดวกในการใช้บริการ การใช้จ่ายเงินเพื่อเพิ่มคุณภาพของครู เช่น การส่งครูไปฝึกอบรม การจัดสัมมนาเพิ่มพูนวิชาการ ฯลฯ

2. ตัวบ่งชี้คุณภาพของการจัดการที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยนำออก ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการจัดการ

2.1 อัตราการใช้พื้นที่อาคารเรียน

2.2 อัตราการใช้วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการสอนต่าง ๆ

2.3 อัตราเวลาที่ครูและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ใช้ เพื่อให้บริการการศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้ง contact hours กับผู้เรียน

2.4 สัดส่วนของวิชาที่สามารถเปิดสอนในหลักสูตร

2.5 อัตราการเข้าเรียนของนักเรียน

2.6 อัตราการลาออกหรือออกกลางคันของนักเรียน

2.7 อัตราการตกซ้ำชั้น

2.8 จำนวนบริการอื่น ๆ ที่ให้นอกเหนือจากการเรียนการสอนปกติ เช่น นันทนาการ บริการการแพทย์ สุขภาพอนามัย การแนะแนวอาชีพ รวมทั้งการให้บริการวิชาอื่น ๆ ให้แก่ชุมชน ฯลฯ

2.9 อัตราการย้ายงานหรือลาออกของอาจารย์

2.10 มาตรฐานของสถาบันการศึกษา

3. ทัวบ่งชี้ซึ่งเป็นเกณฑ์วัดเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ อันได้แก่ ก่อนและหลังรับการศึกษา เพื่อวัดคุณภาพการศึกษา ที่วัดจากผู้รับการศึกษา

3.1 ความรู้ ทักษะ

3.2 เจตคติ

3.3 ค่านิยม

3.4 ความสุข

3.5 ผลที่เกิดหลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้ว

4. ทัวบ่งชี้ซึ่งเกิดจากผลกระทบจากผู้ได้รับการศึกษาโดยตรงหรือทางอ้อมไปสู่ชุมชนและคนในสังคม ทัวบ่งชี้ดังกล่าวแม้จะเป็นเรื่องยากต่อการวัด แต่ก็สามารถหาความเกี่ยวข้องของทัวบ่งชี้ดังกล่าวได้ เช่น

4.1 สุขภาพอนามัย และสุขภาพจิตของคนในสังคม

4.2 อัตราการมีงานทำ การทำงานที่เกิดรายได้ทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง

4.3 ทักษะคติต่อการมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพ การรู้จักพึ่งตนเอง การเป็นสมาชิกที่ดีในครอบครัวและชุมชน

4.4 อัตราและมาตรฐานของสิ่งอำนวยความสะดวก บริการของรัฐในเรื่องความปลอดภัย บริการทางการแพทย์ สาธารณสุข บริการทางการสื่อสารติดต่อ คมนาคม บริการนันทนาการ ฯลฯ

4.5 ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ตั้งแต่การเป็นเจ้าของที่ดิน บ้านที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมในการปกครองด้วยการมีสิทธิในการตัดสินใจเรื่องตัวแทน และแสดงสิทธิในเรื่องประเด็นปัญหาต่าง ๆ ฯลฯ

ทัวบ่งชี้ต่าง ๆ ในระบบวัดการศึกษานั้น ยังขาดการเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ และยังขาดการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ที่เป็น Norm ของบ้านเรา เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบคุณภาพที่สัมพันธ์กับ Norm ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการเปรียบเทียบระหว่างชั้นเรียน การเปรียบเทียบ กับกลุ่มอายุ การเปรียบเทียบระหว่างภูมิภาค การเปรียบเทียบระหว่างระดับการศึกษา การเปรียบเทียบระหว่างโปรแกรมการเรียน หรือการเปรียบเทียบระหว่างจุดต่ำสุด หรือจุดสูงสุด หรือจุดอุดมคติก็ตาม สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างรีบด่วน และจะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อได้มีการวิเคราะห์การประเมินทางการศึกษาอย่างจริงจัง มีการศึกษาวิจัย มีระบบการวางแผนข้อมูล และการประเมินที่เป็นระบบ ซึ่งสร้างไว้ในระบบการวางแผนการศึกษานั้นเอง

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินทางการศึกษา

1. การรวบรวมรายงานผลการสำมะโนและผลสำรวจต่าง ๆ ของหน่วยราชการและหน่วยงานวิจัยวางแผนต่าง ๆ

2. การจัดทำการศึกษาสำรวจ เพื่อตรวจสอบความต้องการ และหาข้อมูลพื้นฐาน ที่ไม่ได้จากการสำรวจของแหล่งอื่น ๆ โดยเฉพาะสำรวจประชามติทางการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อตรวจสอบความต้องการเพื่อประเมินคุณลักษณะของครู อาจารย์ หรือตัวนักเรียน เพื่อเก็บรวบรวมค่าใช้จ่าย บัญชีต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมสถิติของเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการจัดทำแบบสำรวจนี้ เครื่องมือ และวิธีการที่ใช้ นั้น ใช้ทั้งแบบสอบถามและหรือแบบสัมภาษณ์ และการสังเกต ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

3. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ใช้ในการวิเคราะห์ นโยบาย แผน วิเคราะห์เนื้อหาของบทเรียน แบบเรียน กฎเกณฑ์ ระเบียบ สื่อ (media)

4. แบบทดสอบทางจิตพิสัยต่าง ๆ อันได้แก่ แบบทดสอบทางจิตวิทยา และอื่น ๆ

5. การศึกษาแบบสหสัมพันธ์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ทางการศึกษา ตลอดจนตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนวิธีการวัดหรือตัวข้อสอบในชุดเดียวกัน หรือคู่ขนานกัน หรือคุณลักษณะ (traits) ต่าง ๆ ในตัวนักเรียน (เช่น ความชอบ ความอดทน ความเมตตา กรุณา ว่าสัมพันธ์กับลักษณะอื่นใดบ้าง)

6. การศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบัน ศึกษาตัวอาจารย์ ตัวนักเรียน วิธีการประเมินโดยกรณีตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลลึกซึ้งกว้างขวาง ในการศึกษาเฉพาะกรณี เราจะต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกัน คือทั้งแบบสอบถาม สัมภาษณ์ แบบทดสอบ การบันทึก ทั้งทางการและส่วนตัว

7. การให้ข้อสังเกตหรือการตัดสินโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้คำตัดสินเกี่ยวกับเนื้อหา นโยบาย แนวทางจัดการการศึกษา วิธีการประเมิน ตลอดจนแนวโน้มของบริการทางการในอนาคต วิธีการที่ใช้ อาจจะใช้ตั้งแต่ การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม แบบสเกลประมาณค่า การเลือกตัวนะ การแปลความ ตลอดจนหาความเห็นพ้องร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคเคลฟาย เป็นต้น

เครื่องมือและวิธีการที่กล่าวมาทั้ง 6 ประการ เป็นวิธีการที่ใช้ได้ง่าย เป็นวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก ซึ่งครู อาจารย์ อาจจะนำไปประยุกต์ใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ และเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียน สถาบัน และระบบการศึกษาที่ตนเองสังกัดได้